

Antiikin roomalaisten kylpylöistä (osat I ja II)

Erkki Palmén

FT, täysinpalvellut yliopistonlehtori

Jyväskylä

Kylpyläkulttuuri yleistyi antiikin Roomassa vasta keisarikaudella. Aiemmin roomalaiset olivat tottuneet aniharvoin perusteellisesti peseytymään keittiön viereisissä pienissä pimeissä kopperoissa, joihin vettä tuotiin keittiöstä tai kaivosta, ja joissa puolittain maahan kaivettu tynnyri toimi kylpyammeena. Toisella esikristillisellä vuosisadalla ruvettiin kreikkalaisten esikuvien pohjalta suunnittelemaan laveampia ja mukavampia kylpemistiloja. Monet kylpemiseen liittyvät latinan sanat, mm. balneum ja thermae, on lainattu kreikasta. Vanhimmat akveduktit eli vesijohdot olivat katujen alla; niistä oli saatavissa vettä vain alavilla paikoilla sijaitsevien rakennusten pohjakerroksiin. Augustuksen ajasta lähtien rakennettiin korkeammalla sijaitsevia vesijohdot.

Jo ennen Augustuksen aikaa oli keksitty hypocaustis eli lattialämmitys. Kaksi päällekkäistä lattiaa suunniteltiin siten, että ylempi lattia erotettiin alemmasta tähän kiinnitettyjen tiilipilareiden avulla, ja niiden väliseen tyhjään tilaan (hypocaustum) työnnettiin uuniaukon kautta palavia risukimppuja. Myös poimupintaisista tiilistä rakennettuihin seiniin lämpö levisi väliin sijoitettujen putkien kautta.

Yksityistalojen kylpyhuoneiden lisäksi suunniteltiin julkisia kylpylöitä, joita yksityisyrittäjät rakensivat ja varustivat erilaisin kylpytiloin. Aikaa myöten niiden määrä lisääntyi. Augustuksen aikana valtiovaltakin tuli mukaan edistämään kylpyläkulttuuria. Termien rakentamisessa olivat suunnan näyttäjinä Campaniassa olevat Suur-Kreikan kaupungit. Pompejiin oli jo 300-luvulla eKr. noussut Stabiaen kylpylä, ja v. 80 eKr. rakennettiin Forumin kylpylä. Näihin mahtui samanaikaisesti enintään 30 kylpijää.

Stabiaen kylpylän jäänteet ovat edelleen turistinähtävyys. Siellä on uima-altaan ja pylväshallien ympäröimä pallokenttä, josta päästään miesten osastoon: odotustiloihin, pukuhuoneeseen, kylmien, haaleiden ja kuumien kylpyjen huoneisiin (frigidarium, tepidarium, caldarium), sekä naisten osastoon, jossa samat tilat nähdään päinvastaisessa järjestyksessä. Miesten ja naisten kuumakylpyjen huoneet olivat vierekkäin, jotta niitä voitaisiin samanaikaisesti lämmittää.

Rooman kaupungissa ovat parhaiten säilyneet a) vuosina 211–216 jKr. rakennettu Caracallan kylpylä, johon mahtui samanaikaisesti noin 1500 kylpijää. Tarjolla oli myös erityisiä hikoiluhuoneita, ja ympärillä puistoja, kävelyterasseja, urheilukenttiä ja kirjastosaleja ym., b) vuosina 298–306 rakennettu Diocletianuksen kylpylä, missä tilaa riitti lähes 3000:lle kylpijälle yhtä aikaa. Tästä ovat renessanssijasta lähtien monet arkkitehdit ottaneet mallia suunnitellessaan toisenlaisiinkin tehtäviin tarkoitettujen rakennusten pohjakaavoja.

Myös muualle kuin Roomaan perustettiin kylpylöitä. Campanian kylpypaikoissa (Baiaessa, Puteolissa ym) reumatismia potevat asiakkaat saattoivat hoitaa itseään hyödyntämällä sikäläisiä jodi- ja rikkipitoisia terveyslähteitä. Provinssien termeistä mainittakoon esimerkkeinä Aquae Sextiae (→ Aix-en-Provence) ja Aquae Aureliae (→ Baden-Baden).

Kylpylät olivat myös yleisiä rentoutumiskeskuksia. Muutamat kirjailijat valittelivat, että niissä vietettiin paheellista elämää. Keisarikaudella yleistyi tapa, että miehet ja naiset saivat kylpeä yhdessä. Hadrianus (117–138) määräsi, että kylpyvuorot oli järjestettävä erikseen miehille ja naisille. Myöhemmistä keisareista Heliogabalus (218–222) kumosi määräyksen, mutta Aleksanteri Severus (222–235) saattoi sen jälleen voimaan. Eräiden kirjailijoiden mukaan kylpijöiden aiheuttama meteli saattoi olla ympäristölle melkoinen riesa. Roomalaista kylpyläkulttuuria on monin tavoin sekä ylistetty että parjattu: ”Kylvyt, viini ja lempi – ne turmelevat elinvoiman, / niissäpä myös elämän vankkumaton tuki on” (CIL VI 15258).